

ภาษา วัฒนธรรม และการเดินทางของหญิงไทยเชื้อสายจีนในยุคโลกาภิวัตน์  
ในเลดี้เยาวราช และกิงไผ่-ใบรัก

Languages, cultures and the journeys of Thai-Chinese women in a global age  
in LadyYaowarat and Kingpai-Bairak

กิติยา วิทยาประพัฒน์<sup>1</sup>

*Kitiya Withayapraphat*<sup>1</sup>

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะวิเคราะห์พัฒนาการของตัวละครหญิงไทยเชื้อสายจีนสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่องเลดี้เยาวราชของทิพเกษร และกิงไผ่-ใบรักของปิยะพร ศักดิ์เกษม โดยใช้มุมมองทางสังคมวิทยาในเรื่องการศึกษาชาติพันธุ์ด้านความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่าผู้เขียนทั้งสองต่างนำเสนอตัวละครเอกหญิงที่ได้เรียนรู้วิถีทางของการนำวัฒนธรรมสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์มาพัฒนาตัวตนโดยไม่ละทิ้งรากเหง้า ตัวละครเอกได้เติบโตมาพร้อมกับการรับรู้สถานภาพทางเพศที่ไม่เท่าเทียมในครอบครัวจีนโบราณ พวกเธอมือถือติดต่อภาษาและวัฒนธรรมจีนขณะที่มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมตะวันตกที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย การเดินทางและประสบการณ์ในต่างประเทศได้เป็นเส้นทางสู่กระบวนการทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์ซึ่งเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมที่เหมาะสม ส่งผลให้ตัวละครคลี่คลายปมความขัดแย้งในตัวตนอีกทั้งยังกลับไปมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุพการี

ABSTRACT

This article aims to analyze the character's development of modern Thai-Chinese women in two novels, LadyYaowarat (Thipkasorn) and Kingpai-Bairak (Piyaporn Sakkasem), through sociological perspective of ethnic studies about cultural conflict and cultural preservation. The study shows that both of the authors present the female protagonists who have learned how to use global-modern culture to develop their identities without abandonment their roots. Protagonists have grown up with social gender-inequality in traditional Chinese families, so they bias against Chinese language and culture whereas they have a positive attitude toward Western culture which has appeared in Thai society. Their journeys and overseas experiences are the pathway to the process of double ethnic identity which assimilates properly between Western culture and traditional Chinese culture. This assimilation can solve their identity conflicts and leads them to reconcile with their parents.

Key words: culture, ethnic studies, global age, language, women

Email : kitty\_chaton@hotmail.com

<sup>1</sup> ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

## คำนำ

นับแต่ทศวรรษที่ 2530 ลักษณะตัวละครเอกหญิงที่มีบุคลิกภาพทันสมัย มั่นใจในตัวเอง มีความรู้ความสามารถ และกำลังเติบโตจากเด็กสาวเป็นผู้ใหญ่นั้นได้ปรากฏขึ้นอย่างแพร่หลายในนวนิยายรักและละครโทรทัศน์ การประกอบสร้างตัวละครเช่นนี้ได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์ของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้ผู้หญิงเปลี่ยนพื้นที่จากโลกแคบในบ้านมาสู่มิติทางเศรษฐกิจในโลกกว้าง (เสนาะ เจริญพร, 2548) ปิยะพร ศักดิ์เกษมและทิพเกษรเป็นนักเขียนนวนิยายรักและนวนิยายชีวิตครอบครัวที่ได้สร้างผลงานจากอิทธิพลดังกล่าวขึ้นเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาตัวละครหญิงของนักเขียนทั้งสองที่เป็น “ชาวไทยเชื้อสายจีน” คือหยกผกาในเรื่อง*เลดี้เยาวราช*ของทิพเกษร และอารตีใน*กิ้งไม้-ใบรัก*ของปิยะพร ศักดิ์เกษม ทั้งสองเป็นลูกสาวคนเล็กที่มีความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมกับวัฒนธรรมในสังคมไทยที่กำลังก้าวสู่โลกสากล ผู้เขียนได้สะท้อนความขัดแย้งดังกล่าวผ่านกลไกของ “ภาษา” ซึ่งเป็นรากฐานของการเรียนรู้วัฒนธรรม การที่ตัวละครเอกหญิงมีทัศนคติต่อต้านภาษาของบรรพบุรุษนั้นได้สะท้อนการปฏิเสธรากเหง้าและนำไปสู่ความขัดแย้งในครอบครัว ซึ่งนักเขียนทั้งสองได้นำเสนอเรื่องราวการเดินทางเพื่อค้นพบการปรับใช้ทั้งสองวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

## อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้ได้คัดเลือกนวนิยาย 2 เรื่องคือ *กิ้งไม้-ใบรัก* ของปิยะพร ศักดิ์เกษม และ *เลดี้เยาวราช* ของทิพเกษร ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในการวิเคราะห์ความขัดแย้งของตัวละครผ่านสภาพแวดล้อมที่ส่งอิทธิพลต่อการปลูกฝังภาษาและวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมจีนในสถาบันครอบครัวและวัฒนธรรมสมัยใหม่ในสถาบันการศึกษา จากนั้นจึงศึกษาวิธีการนำวัฒนธรรมทั้งสองรูปแบบมาเข้าสู่กระบวนการวิพากษ์ทางชาติพันธุ์อันนำไปสู่การธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาวจีนในสังคมไทยสมัยใหม่

## ผลการศึกษาและวิจารณ์

### ครอบครัวและสถานศึกษา : โลกแห่งความขัดแย้ง

โลกของหยกผกาและอารตีในวัยเด็กนั้นอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมของสังคมชาวไทยเชื้อสายจีน หยกผกาเป็นเด็กสาวกำพร้าแม่ เธอเติบโตมากับพ่อ น้ำสาว และมีพี่ชายพี่สาวอย่างละ 1 คน ตั้งแต่เล็กผู้หญิงในบ้านต้องช่วยกันทำงานและช่วยกิมฮุยผู้เป็นพ่อทำติ่มซำขาย การทำงานหนักที่ต้องตื่นก่อนฟ้าสว่างทำให้หยกผกามีกิจวัตรที่ง่วนอยู่กับงานในครัวเรือน งานค้าขายและการพบปะเพื่อนบ้าน หยกผกาจึงสามารถฟังพูดภาษาจีนได้จากสภาพแวดล้อมรอบข้าง สำหรับอารตีนั้นเป็นลูกสาวของบิดามารดาชาวจีนอพยพที่ประกอบธุรกิจอะไหล่รถยนต์ พ่อแม่ของเธอทำงานหนักจนไม่มีเวลาดูแลอารตีซึ่งเป็นเด็กหญิงคนเดียวในบ้าน อารตีได้คอยตามติดอยู่กับพี่ชายทั้งห้า ทั้งการเล่นชนแบบเด็กผู้ชายและการชมภาพยนตร์จีนแนวกำลังภายใน รวมถึงการไป “โรงเรียนจีน” ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ชาวจีนเข้ามาก่อตั้งเพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับลูกหลานในกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล ไม่ให้สูญเสียไปไปยังประเทศที่มาจากอาศัยอยู่ (วัลภา บุรุษพัฒนา, 2517:37) จะเห็นได้ว่า แม้นางทั้งสองกำเนิดมาเป็นพลเมืองไทย แต่สภาพแวดล้อมได้ปลูกฝังให้พวกเธอเป็นชาวจีนโดยวัฒนธรรม (Cultural Chinese)<sup>2</sup>

<sup>2</sup> ชาวจีนโดยวัฒนธรรมคือ บุคคลที่ไม่มีสัญชาติเป็นจีน แต่มีความเป็นจีนโดยได้รับการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นการมีภาษาพูดและการศึกษาแบบจีน (วัลภา บุรุษพัฒนา, 2517: 21)

สถานศึกษาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและเป็นพื้นที่ในการสร้างจิตสำนึกของความเป็นชาติเดียวกัน (วัลภา บุรุษพัฒน์, 2517) การปลูกฝังจากโรงเรียนจีนได้เปลี่ยนแปลงเมื่ออารยธรรมไทยรับอุปการะอารยธรรมจีนและนำเธอเข้าโรงเรียนประจำคาทอลิก สำหรับหยกผกานั้น แม้พ่อแม่สนับสนุนให้ลูกสาวเรียนหนังสือแต่เธอก็ต้องไปโรงเรียนในฐานะพลเมืองไทยตามระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเป็น “โลกภายนอกครอบครัว” ที่ทำให้ตัวละครเรียนรู้ภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพแตกต่างจากการใช้คำไทยปนจีนของบุพการี อีกทั้งระบบการศึกษาไทยในยุคสมัยของนวนิยาย คือ *กึ่งไม่-ใบรัก* ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2538 และเลดี้เยาวราชในปี 2546 นั้นสังคมไทยกำลังเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษที่เข้ามาพร้อมกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การที่ตัวละครได้เรียนสามภาษาสะท้อนถึงการได้รับวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งในทางสังคมวิทยานั้น ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างและมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ภาษาเป็นเครื่องมือขัดเกลาให้ในแต่ละสังคมมีความคิดความเชื่อที่เป็นแบบแผนเดียวกัน (สุพัตรา สุภาพ, 2525:58) โลกของบ้านที่มีการดำรงอยู่ของขนบธรรมเนียมจีนอย่างเคร่งครัดและโลกของสถานศึกษาที่ปลูกฝังทัศนคติของสังคมกระแสหลักจึงทำให้ตัวละครทั้งสองได้รับการขัดเกลาจากทั้งสองสถาบันและเกิดการปะทะกันด้านภาษาอันนำไปสู่ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

#### ครอบครัว : การต่อต้านการเรียกชื่อและการใช้คำเรียกขาน

แม้ครอบครัวของหยกผกและอารตีจะสื่อสารภาษาไทยเป็นหลัก แต่การเรียกชื่อและการใช้คำเรียกญาติพี่น้องด้วยภาษาจีนนั้นก็เพียงพอที่จะปลูกฝังวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ได้ไม่ยากนัก เนื่องจากการใช้คำเรียกขานมิได้เป็นการเรียกชื่อตามความสัมพันธ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการสะท้อนถึงความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม (เมฆม สอดส่องเกษ, 2552) นวนิยายเหล่านี้ต่างสะท้อนถึงการที่ครอบครัวจีนเคร่งครัดในการจัดลำดับอาวุโส แม้ว่าอารตีใน *กึ่งไม่-ใบรัก* นั้นจะถูกปลูกฝังให้ใช้คำเรียกขานพี่ๆ ของตน แต่อารตีมักทะเลาะเบาะแว้งและชกต่อยกับพี่ชายที่อายุห่างกันเพียงสิบเอ็ดเดือน เธอจึงถูกมารดาตำหนิว่าทำตัวไม่สมกับเด็กผู้หญิง อารตีคับข้องใจที่ไม่สามารถโต้ตอบกับพี่ชายด้วยวิธีการของเด็กผู้ชายได้ ความรู้สึกที่ไม่ยอมลดราวาศอกเช่นนี้จึงทำให้อารตีมิได้เรียกพี่ชายด้วยคำเรียกขานที่แสดงความนับถือ แต่กลับเรียกด้วยชื่อเล่นสั้นๆ ว่า “คี” อย่างเสมอเหมือนเท่ากัน สำหรับหยกผกานั้นแม้เธอจะเรียกพี่ชายคนโตด้วยคำแต่ใจว่า “เสี่ย” ซึ่งหมายถึงพี่ชาย แต่เธอมีความขัดแย้งกับพี่ชายอยู่บ่อยครั้งอันเกิดจากการที่บิดารักลูกชายมากกว่าลูกสาว เธอจึงมักเรียกพี่ชายลับหลังว่า “ตัวเสี่ย” (พี่ชายคนโต) ซึ่งเป็นคำเรียกขานที่สะท้อนถึงประเพณีจีนที่ยกย่องให้ลูกชายคนโตมีสถานภาพสูงสุดในฐานะผู้เป็น “รากแห่งชีวิต” หรือทายาทสืบสกุล (Tan, 1993: 11) แต่หยกผกได้พลิกกลับคำเรียกขานที่แสดงความนับถือมาเป็นการเรียกด้วยอารมณ์ความรู้สึกประชดประชัน

จะเห็นได้ว่า การที่ตัวละครเริ่มต่อต้านคำเรียกขานพี่ชายตนนั้นเกิดจากความขัดแย้งในด้านความสัมพันธ์ และเลยเถิดไปถึงความรู้สึกน้อยใจที่พ่อแม่มีพฤติกรรมเข้าข้างลูกชายมากกว่าลูกสาว ซึ่งนอกจากการใช้คำเรียกขานแล้ว การใช้ชื่อเรียกแทนตัวนั้นยังสะท้อนถึงการต่อต้านความเป็นจีน หยกผกได้เรียกแทนตนว่า “หยก” และขัดใจหากผู้ใดเรียกเธอด้วยชื่อจีนว่า “เง็ก” ซึ่งก็แปลว่า “หยก” เช่นเดียวกัน สาเหตุที่เธอมีอคติต่อชื่อจีนเกิดจากการที่บิดามักเรียกเธออย่างไม่สุภาพว่า “นางเง็ก” เมื่อมีปากเสียงกัน สำหรับเรื่อง *กึ่งไม่-ใบรัก* นั้นผู้เขียนใช้กลวิธีการตั้งชื่อตัวละครว่า “อารตี” ซึ่งเป็นชื่อที่สอดคล้องกับ “อารยา” แม้ผู้อุปการะชาวไทย สะท้อนให้เห็นว่าเธอได้รับการหล่อหลอมจาก “แม่แบบ” ของสังคมไทย อีกทั้ง “อารตี” ยังมีความหมายว่า การเว้น, การเลิก, การหยุด

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2552) ชื่อของตัวเอกจึงได้สะท้อนอุปนิสัยของอารตีที่มักนิยามตนเองว่าเป็นหญิงหัวก้าวหน้า ที่ต่อต้านความไม่เสมอภาคทางเพศและต้องการละทิ้งวัฒนธรรมจีน

### การศึกษาไทยยุคโลกาภิวัตน์: อำนาจของภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

เมื่ออารตีในวัยสิบปีย้ายจากโรงเรียนจีนเข้าโรงเรียนประจำคาทอลิก โลกที่แวดล้อมด้วยเด็กเชื้อชาติเดียวกันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอาณาจักรของโรงเรียนหญิงล้วนที่ก่อตั้งด้วยคณะซิสตารีชาวตะวันตก และต่อมาเธอก็ได้สำเร็จการศึกษาระดับชั้นอุดมศึกษา สำหรับหยกผกานั้นได้ขัดแย้งกับบิดาด้วยการเข้าเรียนโรงเรียนพาณิชย์ และเรียนเสริมภาษาอังกฤษ การศึกษาทำให้หญิงทั้งสองมีอคติต่อภาษาจีนมากขึ้นในขณะที่เกิดความนิยมชมชอบภาษาไทยกับภาษาอังกฤษมากกว่า ความคิดของตัวละครที่มีต่อภาษาเช่นนี้เกิดจากทัศนคติการเลือกภาษา(Language attitude)<sup>3</sup> ซึ่งทัศนคติทางภาษาเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐที่ต้องการใช้ภาษากลางเพื่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นเดียวกันของประเทศ การปลูกฝังภาษากลางของรัฐแก่ชนกลุ่มน้อยอาจทำให้เกิดทัศนคติที่ว่าภาษากลางมีคุณค่ากว่าภาษาท้องถิ่นของตน ยิ่งไปกว่านั้น ทั้งสองยังมีโอกาสได้เรียนภาษาอังกฤษที่กำลังมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยที่เปิดรับโลกสากล

อคติที่อารตีมีต่อภาษาจีนนั้นเกิดจากความฝังใจตั้งแต่อายุสิบขวบ การเห็นตัวอย่างของพี่สาวที่แต่งงานออกเรือนไปตั้งแต่อารตียังเล็ก ทำให้อารตีเข้าใจว่าเมื่อเธอมีปัญหากับบิดาแม่จึงเลือกที่จะเก็บลูกชายไว้และยกลูกสาวให้บ้านอื่น ซึ่งแท้จริงแล้วมารดาต้องการให้เธอเติบโตเป็นผู้หญิงที่ได้รับการอบรมที่ดีจึงได้ฝากลูกสาวไว้เพื่อนรักช่วยเลี้ยงดู ปมที่ผูกในใจทำให้อารตีเติบโตมาเป็นหญิงที่มีบุคลิกภาพเฉาต่อครอบครัวกำเนิดและปฏิเสธวัฒนธรรมจีนโดยผู้เขียนได้นำเสนอความรู้สึกนี้ผ่านความขัดแย้งระหว่างแม่ลูก ในตอนต้นของนวนิยาย อารตีวัย 25 ปีในชุดเครื่องแบบพนักงานบริษัทได้นัดพบมารดาหลังเลิกงาน เมื่อมารดาตะโกนเรียกเธอด้วยภาษาจีนในที่สาธารณะ เธอแสดงสีหน้าไม่พอใจเนื่องจากรู้สึกว่ารุมตบภาษาจีนกับเธอทุกอย่างที่รู้ว่าเธอไม่สามารถสื่อสารได้เพราะตัดขาดจากครอบครัวกำเนิดมานานถึง 15 ปี นอกจากนี้ อารตียังเลือกใช้ “ภาษาอังกฤษ” ในการทำงานกับบริษัทต่างชาติเพื่อหลบเลี่ยงที่จะกลับไปช่วยเหลือกิจการครอบครัวตามที่มารดาต้องการ อีกทั้งความขัดแย้งยังรุนแรงขึ้นเมื่อมารดาพยายามที่จะแนะนำสรวงชายไทยเชื้อสายจีนให้เป็นคู่ครอง

ผู้เขียนได้เปิดนวนิยายเรื่อง *เลดี้เยาวราช* ด้วยการสะท้อนจิตใต้สำนึกของหยกผกผ่านความฝันว่าเธอกำลังเป็น “เจ้าหญิงที่แต่งกายงดงาม” แต่แล้วความฝันก็ได้หยุดชะงักเพราะเธอต้องตื่นมาทำเต็มซ้ำพร้อมกับฟังเสียงก่นด่าของบิดาในยามเช้า กิมฮุยพูดไทยไม่ชัดและมักใช้ภาษาจีนเพื่อดูต่ำว่ากล่าวลูกสาว แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาทำให้หยกผกได้นำภาษาไทยซึ่งเป็นภาษากลางของรัฐขึ้นมาใช้ต่อรองอำนาจกับบิดาด้วยการล้อเลียน ทั้งสำเนียง และการใช้คำผิด ส่งผลให้ตัวละครที่มีอำนาจนำเกรงขามของประมุขในครอบครัวจีนกลับกลายเป็นตัวละครที่น่าขบขันด้วยอำนาจของภาษาไทย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ลื้ออย่ากระโดดโครมคราม อาจื้อเค้าตกใจ เค้าจะเสี่ยสติการอ่าน”

หยกพล่อยก็าก “เตีย<sup>4</sup>เรียกไม่ถูก เค้าเรียกเสี่ยสมาธิ เสี่ยสติก็จะได้อาไปส่งศรีบุญญาชี”

<sup>3</sup> ทัศนคติทางภาษา หมายถึง “การที่บุคคลมีแนวโน้มที่จะมีความรู้สึกหรือปฏิบัติตอบสนองต่อภาษาใดภาษาหนึ่ง เช่น ชอบภาษาใดหรือเห็นว่าภาษาใดมีศักดิ์ศรีหรือมีประโยชน์มากกว่าอีกภาษาหนึ่ง” (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541)

<sup>4</sup> “เตีย”เป็นคำแต่จิวที่ใช้เรียกขานพ่อ ในที่นี้ผู้วิจัยสะกดว่า “เตีย”ตามบทประพันธ์

(ทิพเกษร, 2546: 10)

ความขัดแย้งระหว่างหยกผกากับบิดารุนแรงถึงขั้นในบางครั้งเธอถูกผู้เป็นพ่อทุบตี หยกผกาจึงแอบปั่นซาลาเปาไปขายเพื่อนที่โรงเรียนเพื่อเก็บหอมรอมริบและยังไปทำงานบ้านให้กับครูมาลีเพื่อตอบแทนที่ครูมาลีสอนภาษาอังกฤษให้ ครูมาลีเปรียบเสมือน “แม่แบบของสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์” ที่หล่อหลอมให้หยกผกา มีทัศนคติว่าภาษาอังกฤษกำลังมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยและจะทำให้บุคคลสามารถเลื่อนสถานภาพของตนให้สูงขึ้นได้ อีกทั้งสังคมของครูมาลียังมีการเชื่อมต่อกับโลกตะวันตกเพราะเธอสามารถฝากฝังให้หยกผกาได้ไปอาศัยพึ่งพิงกับคนรู้จักที่ประเทศอังกฤษได้ ด้วยเหตุนี้หยกผกาจึงรู้สึก “รัก” ภาษาอังกฤษมากกว่าภาษาจีนที่ล้วนมีแต่มาจากผลสุวาทของพ่อ

### ไทยหรือจีน : ภาวะสับสนในอัตลักษณ์

ครอบครัว โรงเรียนและสถานที่ทำงาน เป็นสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อหญิงทั้งสองในการแสดงบทบาทของคนที่สลับสับเปลี่ยนระหว่างความเป็นสาวมั่นและการเป็นหญิงจีนตามจารีตซึ่งทำให้เกิดภาวะสับสนในอัตลักษณ์ (Identity crisis)<sup>5</sup> จิตใจของพวกเธอจึงได้เปรียบถามว่าควรปฏิบัติเช่นไรกับสภาวะของตนเองที่กำลังก้ำกึ่งเช่นนี้ ส่งผลให้พวกเธอมีเหตุสุดโต่งและพร้อมที่จะรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาปฏิเสธโลกแห่งความเป็นจีนอย่างสิ้นเชิง อารตีมักแสดงกิริยาวางตัวก้าวร้าวต่อมารดาชาวจีน ในขณะที่หยกผกามักมีทัศนคติที่เกลียดชังและพฤติกรรมที่ล้อเลียนบิดา ซึ่งผู้เขียนทั้งสองได้นำเสนอหนทางแก้ไขโดยให้ตัวละครได้เริ่มออกเดินทางเพื่อพัฒนาตัวตน

เมื่อมารดาขอให้อารตีร่วมเดินทางไปเมืองจีนซึ่งเป็นประเทศที่เธอ “ไม่เคยคิดเคยฝันว่าจะได้มา...จริงๆ แล้วไม่ได้เคยรู้สึก ‘อยากมา’ เสียด้วย” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2539: 104) ส่วนหนึ่งของการตัดสินใจเกิดจากการที่บิดาและพี่ชายต่างไม่ใส่ใจที่มารดาต้องการไปให้สูงสุดจนบรรพบุรุษฝ่ายหญิง อารตีจึงเกิดความรู้สึกโกรธแค้นและเห็นด้วยกับความต้องการของมารดาเป็นครั้งแรก สำหรับหยกผกานั้นหลังจากที่พี่สาวออกเรือนไป เธอก็ได้ขัดแย้งกับพี่ชายอย่างรุนแรงจนทำให้บิดาไล่เธอออกจากบ้านด้วยความโมโห แรงโทสะทำให้เธอเดินทางไปทำงานที่อังกฤษกับน้ำสาวและมุ่งหมายที่จะกลับมา “เหยียดยี่” ให้ได้

ทั้งสองได้เริ่มออกเดินทางเพราะต้องการต่อต้านค่านิยมจีนที่กดทับสิทธิสตรี แต่ผู้เขียนได้นำเสนอถึงคุณค่าของการเดินทางที่ทำให้ตัวละครได้ออกจากวังวนของความขัดแย้งที่จำเจและไปสัมผัสประสบการณ์แปลกใหม่อันนำไปสู่การตระหนักถึงการใช้วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับกับวัฒนธรรมจีนอย่างเหมาะสม วิธีการที่ผู้เขียนนำเสนอเป็นลักษณะการปรับตัวของคนกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกว่า “กระบวนการทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (double ethnic identity) (อมรา พงศาพิชญ์, 2542:137) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยแก้ไขความขัดแย้งระหว่างวัยและทำให้ครอบครัวไทยเชื้อสายจีนสามารถอยู่ร่วมกับสังคมสมัยใหม่ในขณะที่ยังคงดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพราะยุคของการสื่อสารไร้พรมแดนเป็นสังคมที่ภาษาและวัฒนธรรมสากลได้เข้ามามีอิทธิพลครอบงำภาษาที่มีคนพูดจำนวนน้อยกว่า การปรับเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยให้ทันสมัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง (สุวิวัฒนา เลี่ยมประวัตติ, 2549:130)

<sup>5</sup> ภาวะสับสนในอัตลักษณ์ (identity crisis) เป็นลักษณะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการผสมกลมกลืนของรัฐที่ทำให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนน้อยกว่าต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมหลัก เช่น การที่ลูกหลานจีนได้รับการศึกษาแบบไทยทำให้เติบโตขึ้นมาระหว่างสองวัฒนธรรมและอาจเกิดความสับสนในอัตลักษณ์ (อมรา พงศาพิชญ์, 2542 :152)

## อารตี: กิ่งไม้ที่ผลิบานแห่งความรัก

ก่อนออกเดินทางอารตีมีความมั่นใจในศักยภาพเพราะเคยผ่านการทำงานเพียงลำพังที่อังกฤษและอเมริกาอยู่บ่อยครั้ง แต่เมื่อเธอไปถึงประเทศจีนซึ่งตามบริบทของนวนิยายเป็นสิ่งคมจีนในทศวรรษที่ 2530 อารตีกลับพบว่าจีนนั้นล้ำหลังกว่าประเทศตะวันตกที่เธอคุ้นชิน อีกทั้งเธอยังไม่พอใจเมื่อมารดาผิดมือชักให้เข้าร่วมคณะทัวร์เพื่อท่องเที่ยวตามเมืองสำคัญก่อนที่จะไปให้สุสานบรรพบุรุษ การจัดแจงของแม่ส่งผลให้เธอไม่สามารถหลีกเลี่ยงวัฒนธรรมจีนได้อีก การเที่ยวชมอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่นั้นทำให้เธอรู้สึกทึ่งในประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวจีน และส่งผลให้อารตีเริ่มให้คำอธิบายกับอัตลักษณ์ของตัวเธอเป็นแค่ “กิ่งไม้ไร้ที่พึ่งต้นกอ” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2539 :105) เธอคุ้นเคยกับประเทศไทยที่เกิดและเติบโตขณะที่ประเทศจีนนั้นก่อให้เกิดความสนใจในฐานะนักท่องเที่ยวแต่ไม่ใช่ความรู้สึก “ผูกพัน”

แม้ความคิดของอารตียังสะท้อนถึงความห่างเหินกับรากเหง้าของตน แต่อย่างไรก็ดี ทศนคติดังกล่าวก็เป็นจุดเริ่มต้นของการหันมาสนใจประเทศจีน ความต้องการรับรู้ประวัติศาสตร์และสัมผัสชีวิตคนท้องถิ่นทำให้เธอต้องฟังฟังการแปลจากสรรคซึ่งเป็นตัวเอกชายที่ร่วมเดินทางมาในคณะทัวร์ อารตีพบว่าภาษาอังกฤษที่เป็นอาวุธสำคัญของเธอมาตลอดนั้นกลับไร้อำนาจในแดนมังกร เนื่องจากมารดาได้ตั้งใจเลือกมรดกเทศก์ที่บรรยายเพียงภาษาจีน และบ่อยครั้งที่เธอพยายามสื่อสารแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแต่ชาวจีนที่เธอพบนั้นยังพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ อารตีจึงเริ่มรู้สึกเสียดายที่เคยละทิ้งภาษาจีน และความเสียดายได้ทวีคูณยิ่งขึ้นเมื่ออารตีได้เดินทางไป “หมอเหย่น” อันเป็นบ้านเกิดของมารดาที่ทำให้อารตีค้นพบประสบการณ์ล้ำค่า

อารตีและมารดาได้มีโอกาสไปพักที่บ้านญาติของสรรคที่หมอเหย่นและรู้จักกับ “อาซ้อ” ซึ่งเป็นสะใภ้ในครอบครัว ความเหนียวแน่นจากอุปสรรคในการเดินทางและน้ำใจที่ใสบริสุทธิ์ของชาวจีนทำให้อารตีไม่สามารถต่อกรใดๆกับวัฒนธรรมจีนได้ เมื่อเข้าบ้านเธอจึงยินยอมให้หญิงจีนกดบ่าลงนั่งเคารพวิญญานบรรพบุรุษ และเมื่ออาซ้อที่คอยดูแลเธอนั้นได้พยายามพูดคุยกับอารตี เธอก็อดไม่ได้ที่จะตอบรับมิตรภาพด้วยการพยายามพูดภาษาจีนเป็นครั้งแรกโดยใช้ “สำนวนภาษาชาตๆ” แต่ก็เต็มไปด้วยความตั้งใจอย่างมาก (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2539 :25) อีกทั้ง อารตียังได้ช่วยอาซ้อทำงานบ้านเพื่อตอบแทนที่ให้ที่พัก การได้สัมผัสการทำงานบ้านด้วยความสุขที่ผู้ให้เต็มใจให้ผู้รับของอาซ้อทำให้อารตีเริ่มเห็นว่าบทบาทดั้งเดิมของหญิงจีนไม่ได้เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสียทั้งหมดหากมิได้เป็นการบังคับกดขี่

นอกจากนี้ ในยามว่างอารตีต้องการผูกมิตรกับผู้คนจึงทำให้อารตีลบลอกเลี่ยนพฤติกรรมของสรรคด้วยการใช้ “คำเรียกขาน” กับผู้คนในท้องถิ่นอย่างนอบน้อมแม้เธอจะไม่เข้าใจความหมายของภาษาที่เปล่งออกไปก็ตาม แต่การกระทำดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของหญิงสาวที่เฉยชาต่อวัฒนธรรมจีนมาเป็นหญิงสาวที่น่ารักน่าเอ็นดูซึ่งสร้างความประทับใจให้กับสรรคและผู้คนในหมู่บ้าน การเรียนรู้คำจีนที่ละเล็กละน้อยทำให้อารตีค้นพบว่าชาวจีนชนบทมีความรู้เรื่องโลกภายนอกมากกว่าที่ตนคาดไว้ในขณะที่เพื่อนชาวตะวันตกบางคนของเธอนั้นภูมิใจกับประเทศของตนโดยไม่สนใจรับรู้ประเทศอื่น มุมมองที่ตรงข้ามกับทศนคติในช่วงต้นของนวนิยายได้สะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนอุปนิสัยของอารตีที่เคยยึดติดแต่ความคิดของตนว่าเป็นคนทันสมัยและตัดสินว่าจีนเป็นสิ่งล้าสมัย การเดินทางทำให้อารตีมีทัศนคติต่อค่านิยมจีนที่เป็นกลางและมีเหตุผลมากขึ้นและยังนำมุมมองเหล่านั้นมาปรับความเข้าใจกับความขัดแย้งในชีวิตส่วนตัว เธอเคยโกรธมารดาที่ต้องการให้เธอแต่งงานกับสรรคและไม่รับฟังเหตุผลเพื่อพิจารณาใดๆทั้งสิ้น เมื่อเปิดมุมมองกว้างขึ้นเธอก็ได้ตระหนักว่ามารดา

เพียงแต่ “แนะนำ” มิได้จะบังคับคลุมถุงชนเธอตามจารีตดั้งเดิมแต่อย่างใด อารตียอมรับว่าลึกๆ แล้วเธอพึงพอใจ สรรค์ซึ่งเป็นชายไทยเชื้อสายจีนที่เห็นคุณค่าของสตรี การสนทนากับสรรค์ที่เป็นเพื่อนสนิทกับคิตานั่นทำให้เธอ ย้อนทบทวนถึงความสัมพันธ์กับพี่ชายอยู่บ่อยครั้งและพบว่าความขัดแย้งส่วนหนึ่งเกิดจากนิสัยคือร้นของเธอเอง การท่องเที่ยวที่รายล้อมด้วยรากเหง้าแห่งอารยธรรมทำให้เธอค้นพบว่าตนเป็น “กึ่งไม่” และสังคมชนบทที่หมอบแห ย่นก็ทำให้ “โบว์ก” ใต้อกงาม นั่นคือความสุขสงบในจิตใจเมื่อได้พบความต้องการที่แท้จริงของตน ดังเช่นที่อารตี ได้กล่าวในตอนท้ายว่า “ฉันมีโอกาสได้มองย้อนกลับไป พร้อมกับที่มีโอกาสได้สำรวจความคิดและจิตใจของ ตัวเอง...ฉันได้พบอะไรหลายอย่างที่ไม่เคยนึกถึง ได้พบ และต้องยอมรับว่าตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ฉันใจร้อนวู่วาม เป็นนักต่อต้านที่ไร้เหตุผล...หลายครั้งก็ละทิ้งสิ่งที่มีค่าไปอย่างโง่เขลา...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2538: 372)

### หยกผกา: เลดีเจดที่สง่างามแห่งเยาวราช

การเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่อังกฤษมิใช่เป็นความต้องการของผู้เขียนที่จะให้หยกผกาก้าวไปสู่โลกทันสมัย อย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการเปลี่ยนฉากให้หยกผกาได้ไปรู้จัก “ครอบครัวไทยเชื้อสายจีนสมัยใหม่” หยกผกาไม่ ต้องการทำงานร้านอาหารไทยและอาหารฝรั่งแต่เธอกลับสนใจร้านอาหารจีนที่ชื่อว่า “ไซแอมไชนิส” โดยที่เธอให้ เหตุผลว่าเธอถนัดอาหารจีนและรู้สึกว่าร้านอาหารที่ตั้งชื่อภาษาอังกฤษแต่กลับมีความหมายถึง “ไทย-จีน” นั้นมี ความน่าสนใจ นอกจากนี้ การใช้ชีวิตในย่านไชน่าทาวน์ของลอนดอนทำให้หยกผกาเห็นว่าภาษาอังกฤษและ ภาษาจีนมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เมื่อการเจรจาขอเข้าทำงานกับคนในร้านอาหารจีนด้วย ภาษาอังกฤษนั้นไม่ราบรื่นเธอจึงได้เริ่มพูดภาษาจีนเพื่อแสดงว่าตนเป็นพวกพ้องเดียวกัน “หล่อนจึงวิงวอนต่อ... และพูดภาษาจีนออกมาบ้าง... หน้าหมวยๆ น้อยๆ ของหล่อนกับภาษาจีนที่ไม่คล่องแคล่วนักก่อให้เกิดเสียง ถาม...” (ทิพเกสร, 2546: 291) การเดินทางของหยกผกาจึงเป็นการเปลี่ยนพื้นที่จากสังคมไทยเชื้อสายจีนย่าน เยาวราชไปยังย่านคนจีนที่ประเทศอังกฤษ ซึ่งสะท้อนความแตกต่างของ “โอกาส” และการยอมรับความสามารถ ของผู้หญิงที่มีเชื้อชาติจีนในพื้นที่ที่แตกต่างกัน ร้านอาหารดังกล่าวเป็นของครอบครัวของเจ้าแกล้มซึ่งเป็น ชายไทยเชื้อสายจีนที่มาตั้งรกรากที่อังกฤษ หยกผกาประทับใจที่เจ้าแกล้มให้เกียรติภรรยาอีกทั้งยังรักลูกสาว และ ราตรี ภรรยาของเจ้าแกล้มนั้นยังได้เป็นหญิงที่ช่วยหล่อหลอมให้หยกผกาเรียนรู้การนำโลกตะวันตกมาผสมผสาน กับตัวตนของหยกผกาโดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งอัตลักษณ์จีน

ราตรีตัดสินใจอุปถัมภ์ค้าชูหยกผกาเพื่อตอบแทนที่หยกผกาได้ช่วยชีวิตเธอและลูกสาวไว้ เธอให้หยก ผกาเรียนรู้ทั้งด้านการทำอาหารจีนด้วยเทคนิคทันสมัยและการดำเนินกิจการร้านอาหาร หยกผกาจึงได้ใช้เวลา เพียงสองปีในการพัฒนาฝีมือจนกระทั่งสามารถเปิดร้านอาหารที่อังกฤษ นอกจากนี้ ราตรียังตั้งชื่อให้หยกผกาใช้ ในการออกงานสังคมและการเข้าสู่โลกธุรกิจด้วยการนำคำเรียกขานสตรีผู้สูงศักดิ์ในสังคมอังกฤษคือ “เลดี้” (Lady) มาหน้าหน้าชื่อ “เจด” (Jade) ที่แปลว่าหยก ซึ่งการตั้งชื่อ “เลดี้เจด” นั้นราตรีได้ตีความหมายว่า “เลดี้” มี จำเป็นจะต้องเป็นหญิงที่มีความสูงส่งจากสถานภาพโดยกำเนิดเพียงเท่านั้น หญิงที่มีพื้นเพธรรมดาหากมีความรู้ ความสามารถอย่างหยกผกาก็เหมาะสมที่จะเป็นเลดี้ได้เช่นเดียวกัน อีกทั้ง ราตรียังจัดแจงให้หญิงชาวตะวันตก มาฝึกฝนมารยาทสากลในการเข้าสังคม เมื่อหยกผกากลับมาเปิดร้านอาหารที่เมืองไทย ก็มีความสุขตตะลึงเมื่อพบว่า ลูกสาวเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพไปมากและ “มีอะไรที่เหมือนไม่ใช่หนังเง็กหนังอ” (ทิพเกสร, 2546: 401) การปรากฏ ภายต่อหน้าบิดาและสื่อมวลชนไทยที่กำลังให้ความสนใจเจ้าของร้านอาหารจีนในวัยยี่สิบเศษมิใช่การแต่งกาย

ดงงามดังเช่นเจ้าหญิงที่เธอเคยปรารถนาในวัยแรกสาว แต่หยกผกกลับใส่ชุดประจำชาติจีนอันหรูหราสมกับฐานะและบุคลิกภาพของหญิงไทยเชื้อสายจีนที่สง่างามและทรงอำนาจ

หยกผกได้เปิดร้านอาหารที่ชื่อว่า “เลดี้ติมซ่า” ซึ่งเป็นชื่อที่ผสมผสานสถานภาพที่สูงศักดิ์ของหญิงตะวันตกกับวัฒนธรรมอาหารจีน อีกทั้งเธอยังเจาะจงที่จะเปิดร้านบนตึกศูนย์การค้าใหม่ที่สร้างอยู่ตรงข้ามห้องแถวชายติมซ่าของบิดา กิมฮุยไม่พอใจมากที่ลูกสาวกำลังทำทนายตน แต่แท้จริงแล้วหยกผกต้องการให้บิดาตระหนักถึงการเปิดรับโลกสมัยใหม่ การทุบตึกแถวเพื่อเปิดศูนย์การค้าในเยาวราชได้สะท้อนถึงสังคมทุนนิยมของโลกสากลที่กำลังขยายตัวในประเทศไทยและได้คืบคลานเข้ามายังท้องถิ่นของชาติพันธุ์จีน “เลดี้ติมซ่า” เป็นร้านอาหารจีนที่มีเครื่องปรับอากาศและตั้งอยู่ในศูนย์การค้าจึงสามารถดึงดูดลูกค้าที่กำลังนิยมความเป็นสมัยใหม่ อีกทั้งยังมีเมนูอาหารที่เธอคิดขึ้นจากการผสมผสานวิชาของพ่อกับวิชาที่ได้ฝึกฝนจากเมืองผู้ดี

ขณะที่หยกผกกำลังปรับเปลี่ยนความเป็นจีนให้ทันสมัยทันสมัย วิจิตรพี่ชายของหยกผกได้ยึดติดกับความแอ้อดของเยาวราช เขาจึงตัดสินใจทิ้งพ่อด้วยการแต่งงานกับหญิงไทยและย้ายไปอยู่ในย่านอื่น หยกผกได้ใช้ชื่อ “เลดี้เจด” มาพลิกกลับสถานภาพของตนให้เหนือกว่าพี่ชายด้วยการให้พี่สาวติดต่อบริษัทรับงานบ้านมาจากพี่ชายที่ติดการพนัน เมื่อวิจิตรทราบภายหลังว่าเลดี้เจดคือหยกผกเขาจึงรู้สึกเสียหน้าที่น้องสาวว่าร้ายขณะที่เขาติดการพนัน ซึ่งวิจิตรไม่สามารถออกจากวังวนของอบายมุขได้เขาจึงถูกเจ้าหนี้บีบรัดชีวิต ความสำเร็จของลูกสาวและชีวิตที่ดั่งปลั่งของลูกชายทำให้กิมฮุยตระหนักถึงความผิดพลาดของตนเองที่ยึดติดเรื่องทนายทสึบสกุลมากจนทำให้เลี้ยงลูกชายอย่างผิดวิธี การล้มป่วยของพ่อทำให้หยกผกใจตัดสินใจเข้ามาช่วยเหลือเยียวยาบิดา ทิฐิของพ่อกับลูกได้จบสิ้นลงเมื่อหยกผกมอบอัญมณี “หยก” ที่สลักคำว่า “เตีย” เป็นภาษาจีนให้กับกิมฮุย นั่นหมายถึงการที่หยกผกยอมรับที่จะกลับไปในครอบครัวเดียวกับบิดาอีกครั้งหนึ่ง ความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกสาวทำให้กิมฮุยเปิดใจยอมรับโลกสมัยใหม่ด้วยการไปฝึกทำอาหารจีนแบบประยุกต์ที่ร้าน “เลดี้ติมซ่า” ในขณะที่หยกผกก็ได้สนับสนุนให้บิดานูรักษ์ร้านติมซ่าดั้งเดิมของครอบครัวไว้ หยกผกว่ารู้สึกว่าการคืนดีกับพ่อทำให้เธอได้ดับไฟโทสะในใจของตนลงและได้รับความสุขยิ่งกว่าการมีสถานภาพและทรัพย์สินเงินทอง หยกผกว่ารู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นคนไทยเชื้อสายจีน รักท้องถิ่นเยาวราชอย่างจับใจและไม่รู้สึกตะขิดตะขวงใจหากพ่อจะเรียกชื่อตนเป็นภาษาจีน “หยกจะไม่ลืมวันเก่าๆไม่ว่าใครจะให้หยกเป็นเลดี้...เป็นอะไรก็ตามอย่างที่เห็น แต่หยกยังเป็นหยก ยังเป็นอาหารยกของคนแถวบ้านเป็นนังเง็กของเตีย...และเป็นคนที่บอกได้ว่าพอใจกับทุกสิ่งที่มี...” (ทิพเกสร, 2546: 427)

## สรุป

นวนิยายเรื่อง *กิงไผ่-ใบรักและเลดี้เยาวราช* ได้นำเสนอความขัดแย้งของหญิงไทยเชื้อสายจีนที่มีอคติต่อภาษาและวัฒนธรรมจีนทั้งด้านคำเรียกขานและการใช้ภาษาซึ่งสะท้อนปฏิกิริยาต่อต้านความไม่เท่าเทียมทางเพศในครอบครัว พวกเขาพยายามนำโลกาภิวัตน์ที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยเข้ามาพัฒนาสถานภาพของตน แต่การเดินทางย้อนอดีตสู่ดินแดนจีนอันเป็นรากเหง้าของ “กิงไผ่” และการเดินทางสู่ประเทศอังกฤษเพื่อเป็น “เลดี้” นั้นทำให้ตัวละครได้ปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพและอุปนิสัยให้เป็นหญิงไทยเชื้อสายจีนที่มีความเป็นทวิลักษณ์ กล่าวคือมีการยอมรับทั้งสองวัฒนธรรม ส่งผลให้ความขัดแย้งในอัตลักษณ์และความขัดแย้งกับบุพการีได้คลี่คลายลง ซึ่งสะท้อนถึงการอนุรักษ์และพัฒนาให้วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก



### เอกสารอ้างอิง

- ทิพเกษตร. 2546. **เลดี้เยาวราช เล่ม1**. กรุงเทพฯ: รวมสาสน์.
- ทิพเกษตร. 2546. **เลดี้เยาวราช เล่ม2**. กรุงเทพฯ: รวมสาสน์.
- ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2539. **กิ้งไผ่-ใบรัก**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- เมษณ สอดส่องกุล. 2552. การศึกษาวิเคราะห์ระบบคำเครือญาติในภาษาจีน. **วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม): 41-66.
- ราชบัณฑิตยสถาน .2552. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> (เข้าถึงเมื่อ12มีนาคม 2555)
- วัลภา บุรุษพัฒน์. 2517. ความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทย, 1-42. ใน ชัจด์ภัย บุรุษพัฒน์, ผู้รวบรวม. **ชาวจีนในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- สุพัทธรา สุภาพ. 2525. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. 2549. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์, 115-133. ใน บำหยัน อิมสำราญ, บรรณาธิการ. **ภาษาและวรรณกรรมกับสังคม**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เสนาะ เจริญพร. 2548. **ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทอง**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2541. **ภาษาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2542. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Tan, Pamela. 1993. **Women in Society, China**. Singapore: Times Books International.